

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ТА КРИМІНОЛОГІЧНОЇ (ПРОФІЛАКТИЧНОЇ) ПОЛІТИКИ

Кернякевич-Танасійчук Ю.В.

ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

УДК 343.8

Постановка проблеми. Сучасний тлумачний словник української мови поняття «завдання» визначає як: по-перше, запланований обсяг роботи; розпорядження виконати певну роботу, доручення; настанова; по-друге, те, що хочуть досягти у своїй діяльності, роботі і т. ін.; мета, план тощо [1, с. 310]. При цьому, під метою розуміється те, до чого хтось прагне; ціль [1, с. 472]. Попри доволі синонімічні тлумачення понять завдання і мета, між ними є суттєва відмінність.

Метою політики у сфері боротьби зі злочинністю України, складовою частиною якої є кримінально-виконавча політика, є зниження рівня злочинності в державі [2, с. 25]. А вже за допомогою реалізації системи конкретних завдань, які стоять перед кожним елементом політики у сфері боротьби зі злочинністю, можна досягти згаданої вище мети відповідної політики. Тобто завдання є тими провідниками, які ведуть до досягнення поставленої мети.

Метою статті є визначення системи завдань кримінально-виконавчої політики України.

Виклад основного матеріалу. Питання завдань політики у сфері боротьби зі злочинністю та окремих її компонентів, а саме: кримінально-правової, кримінальної процесуальної, кримінально-виконавчої та кримінологічної політики неодноразово ставало предметом наукового дослідження.

На думку професора П. Л. Фріса, основними завданнями політики у сфері боротьби зі злочинністю є:

1) зниження показників злочинності в країні (рівня, коефіцієнта, динаміки);

2) зниження інтенсивності впливу соціально-політичного, соціально-економічного та соціально-біологічного факторів на злочинність;

3) мінімізація наслідків злочинності [3, с. 13].

Одночасно вчений виділяє завдання кримінально-правової політики (як складової частини політики у сфері боротьби зі злочинністю), які перебувають у таких сферах:

1) у сфері визначення загальних засад кримінальної відповідальності та покарання.

2) у сфері визначення кола діянь, віднесених до категорії злочинних (питання криміналізації та декриміналізації).

3) у сфері визначення оптимальних заходів впливу на винного (пеналізація і депеналізація).

4) у сфері запобігання злочинам методами кримінально-правового впливу (загальна й спеціальна превенція).

5) у сфері взаємодії з іншими елементами (складовими) політики у сфері боротьби зі злочинністю [4, с. 50-51].

О. Б. Загурський, досліджуючи проблеми кримінальної процесуальної політики, до її завдань відносить:

1) забезпечення пріоритетності прав і основних свобод людини та громадянина;

2) суворе дотримання законності і правопорядку у кримінальній процесуальній діяльності;

3) гуманізація кримінального процесуального законодавства;

4) підвищення рівня розвитку демократичності кримінального провадження;

5) соціальна справедливість кримінального провадження;

6) утвердження ефективної та незалежної судової влади;

7) відповідність європейським та світовим стандартам [5, с. 46].

Класифікацію цілей кримінологічної політики (як оптимального образу бажаного майбутнього результату щодо протидії злочинності, як моделі формування її доктринальних теоретич-

них положень, а також удосконалення якості й ефективності діяльності системи органів і установ антикримінальної юстиції та інституцій громадянського суспільства [6, с. 129]) пропонує В. В. Василевич:

- 1) за змістом (соціальні, правові, матеріальні, виховні, психологічні);
- 2) за рівнем соціально-правового статусу (конституційні, законодавчі, міжнародні);
- 3) за періодами досягнення цілі (довгострокові, середньострокові, короткострокові);
- 4) за ступенем конкретизації (траєкторні, точечні) [6, с. 128].

Повертаючись до безпосереднього розгляду завдань кримінально-виконавчої політики України, зауважимо, що її завдання перебувають у тісному взаємозв'язку із завданнями інших, названих вище складових політики у сфері боротьби зі злочинністю. Більше того, завдання кримінально-виконавчої політики обумовлені завданнями кримінально-правової політики.

П. Л. Фріс вказує, що завданням кримінально-виконавчої політики є, у першу чергу, забезпечення реалізації кримінальної відповідальності і досягнення цілей, визначених ст. 1 КК України. З цією метою кримінально-виконавча політика формує власну систему цілей та завдань, які підпорядковані і визначені кримінально-правовою політикою [7, с. 230].

Про взаємозв'язок завдань кримінально-процесуальної та кримінально-виконавчої політики України писав у своїй науковій статті О. Б. Загурський [8, с. 28-35].

В радянський період цілі кримінально-виконавчої політики вперше визначив М. О. Стручков. Вчений вважав, що цілі виправно-трудова політика орієнтують відповідні органи держави і громадські організації на те, щоб призначене засудженому покарання було виконано належним чином, іншими словами, щоб воно карало злочинця і в той же час, само по собі, будучи з'єднаним з виправно-трудоим впливом, досягало з найбільшою ефективністю мети виправлення і перевиховання засудженого, а також запобігання вчиненню нових злочинів як самим засудженим, так і іншими особами [9, с. 126-127].

З огляду на цілі кримінально-виконавчої політики О. В. Демидова пропонує свою класифікацію завдань кримінально-виконавчої політики, до числа яких відносить:

- 1) формування наукової концепції, яка визначає оптимальну систему реформування кримінально-виконавчого законодавства і основні напрями вдосконалення практики його застосування;
- 2) розробка нормативних правових актів, що дозволяють здійснювати попередження злочинності засобами кримінально-виконавчого законодавства;
- 3) тлумачення чинного кримінально-виконавчого законодавства для з'ясування та роз'яснення його точного змісту;
- 4) охорона прав, свобод і законних інтересів засуджених;
- 5) визначення пріоритетних напрямків вдосконалення практики виконання кримінальних покарань, інших заходів кримінально-правового впливу і реорганізації системи засобів виправного впливу;
- 6) формування обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення системи установ і органів, які виконують кримінальні покарання;
- 7) недопущення порушення взаємозв'язку між нормами кримінально-виконавчого права і нормами інших правових галузей [10].

Заслуговує на підтримку міркування М. М. Яцишина, який вважає, що істотним завданням кримінально-виконавчої політики стає збалансування, координація різних її підсистем та напрямів. Це, насамперед, методологічна та термінологічна уніфікація кримінально-виконавчого права з кримінальним та кримінально-процесуальним, паралельне оновлення цих пов'язаних між собою галузей законодавства, узгодження відповідних підвидів політики і практики їх реалізації [11, с. 48].

На думку О. С. Міхліна центральними завданнями кримінально-виконавчої політики є:

- 1) визначення цілей, принципів і загальних положень виконання всіх видів кримінальних покарань, інших заходів кримінально-правового впливу і застосування засобів виправного впливу;

2) встановлення системи законодавчих та інших нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини в сфері виконання кримінальних покарань;

3) забезпечення прав, свобод і законних інтересів засуджених, законності і правопорядку у сфері виконання кримінальних покарань;

4) визначення системи установ і органів, які виконують кримінальні покарання, порядку і умов їх функціонування, здійснення контролю за їх діяльністю;

5) визначення основних засобів виправлення і заходів по соціальній адаптації засуджених;

6) розробка заходів щодо вдосконалення діяльності та прогнозування розвитку установ і органів, які виконують кримінальні покарання, з урахуванням змін, що відбуваються в суспільстві і державі.

Крім того, вчений наголошує, що сукупність перерахованих завдань і практичні заходи органів держави по їх реалізації визначають сутність сучасної кримінально-виконавчої політики [12, с. 15].

В авторитетному підручнику «Кримінально-виконавче право України. Загальна та Особлива частини» за загальною редакцією професора О. М. Литвинова та професора А. Х. Степанюка серед завдань кримінально-виконавчої політики названі такі:

1) визначення основних напрямів ефективного виконання кримінальних покарань за умов суворого дотримання вимог законності;

2) розроблення основних напрямів діяльності органів держави і громадськості для досягнення виправлення та ре соціалізації засуджених;

3) розроблення основних напрямів діяльності, пов'язаної з профілактикою вчинення злочинів і правопорушень засудженими як під час відбування покарання, так і після звільнення;

4) визначення напрямів діяльності державних органів і громадськості для забезпечення соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ [13, с. 20].

О. Г. Пермінов стверджує, що основними завданнями кримінально-виконавчої політики в даний час є наступні:

- 1) уточнення кола суспільних відносин, що підлягають правовому регулюванню в процесі виконання і відбування покарань;
- 2) визначення суб'єктів цих правовідносин, форм і методів їх діяльності;
- 3) вдосконалення діяльності кримінально-виконавчої системи;
- 4) вдосконалення змісту, форм і методів виправно-виховного впливів на засуджених і звільнених від відбування покарання;
- 5) визначення напрямків і форм міжнародного співробітництва з пенітенціарними системами інших країн;
- 6) поліпшення взаємодії кримінально-виконавчої системи з іншими установами та органами, які беруть участь у боротьбі зі злочинністю, в тому числі з інститутами громадянського суспільства [14].

Аналогічної позиції з приводу основних завдань кримінально-виконавчої політики дотримуються також І. Г. Богатирьов та О. І. Галінський [15, с. 132].

В. В. Кондратішина основними завданнями кримінально-виконавчої політики України визначає наступні:

- 1) уточнення кола суспільних відносин, які підлягають правовому регулюванню у процесі виконання та відбування всіх без винятку кримінальних покарань;
- 2) визначення суб'єктів й інших учасників цих правовідносин, форм, методів і засобів їх діяльності;
- 3) реформування діяльності органів та установ виконання покарань, визначених у ст. 11 КВК;
- 4) удосконалення змісту, форм і методів карального та виправно-ресоціалізаційного впливу на засуджених і звільнених від покарання та його відбування (розділ XII Загальної частини КК);
- 5) покращення взаємодії органів та установ виконання покарань (як системи) з іншими органами та установами, які беруть участь у боротьбі зі злочинністю, у тому числі й з інститутами громадянського суспільства;

6) визначення напрямів і форм міжнародного співробітництва з аналогічними системами інших країн;

7) на підставі узагальнення практики виконання кримінальних покарань обґрунтувати необхідність розширення альтернативних до позбавлення волі покарань, що є загальноприйнятим за кордоном та основою демократичного розвитку будь-якого цивілізованого суспільства [16, с. 29-30].

М. Ю. Кутепов висловлює свої пропозиції щодо кола завдань, які стоять перед кримінально-виконавчою політикою, зокрема він вважає за можливе виділити такі завдання:

1) визначення принципів виконання кримінальних покарань;

2) визначення суб'єктів та інших учасників кримінально-виконавчих правовідносин;

3) підбір, навчання, підвищення кваліфікації, соціальне забезпечення кадрів органів та установ виконання покарань;

4) реформування діяльності органів та установ виконання покарань;

5) виділення кола суспільних відносин, які підлягають правовому регулюванню в процесі виконання та відбування всіх без винятку кримінальних покарань;

6) регламентація порядку й умов виконання та відбування кримінальних покарань;

7) розроблення профілактичних заходів, що застосовуються до засуджених під час відбування покарання і після звільнення;

8) регламентація порядку застосування заходів впливу до засуджених із метою виправлення і профілактики асоціальної поведінки;

9) удосконалення змісту, форм і методів карального та виправно-ресоціалізаційного впливу на засуджених і звільнених від покарання та його відбування;

10) нагляд і контроль за виконанням кримінальних покарань;

11) залучення громадськості до кримінально-виконавчого процесу;

12) допомога, контроль і нагляд за особами, звільненими від покарання;

13) налагодження взаємодії органів та установ виконання покарань з іншими органами та установами, які беруть участь у боротьбі зі злочинністю, у тому числі з інститутами громадянського суспільства;

14) визначення напрямів і форм міжнародного співробітництва з аналогічними системами інших країн;

15) запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими;

16) освітнє, культурне, моральне та духовне виховання засуджених;

17) створення необхідних умов для забезпечення трудової зайнятості засуджених і поліпшення економічних показників їх трудової діяльності [17, с. 160].

Занадто громіздким за обсягом видається коло завдань, сформульовано вище автором. Це скоріше перераховані заходи, які можна об'єднати в окремі групи завдань. На наше переконання, завдання кримінально-виконавчої політики мають бути більш узагальненими, іншими словами кажучи, більш стратегічними, оскільки вони в подальшому становитимуть основу законодавчого регулювання.

Завдання кримінально-виконавчого законодавства повинні відображати на рівні основного спеціального кодифікованого акту завдання кримінально-виконавчої політики держави.

На сьогодні у ст. 2 Кримінально-виконавчого кодексу України названі наступні завдання кримінально-виконавчого законодавства:

- визначення принципів виконання кримінальних покарань, правового статусу засуджених, гарантій захисту їхніх прав, законних інтересів та обов'язків;
- порядку застосування до них заходів впливу з метою виправлення і профілактики асоціальної поведінки;
- системи органів і установ виконання покарань, їх функцій та порядку діяльності;
- нагляду і контролю за виконанням кримінальних покарань, участі громадськості в цьому процесі;

- а також регламентація порядку і умов виконання та відбування кримінальних покарань;
- звільнення від відбування покарання, допомоги особам, звільненим від покарання, контролю і нагляду за ними.

Видається прийнятним взяття за основу класифікації завдань кримінально-виконавчої політики підхід загальної правової (юридичної) політики, що має наступні цілі, котрі конкретизуються стосовно різних галузей права:

- а) визначення видів суспільних відносин, які підлягають правовому регулюванню;
- б) визначення методів правового регулювання відповідних видів суспільних відносин;
- в) розроблення оптимальних систем організації правотворчої та правозастосовної діяльності державних органів на поточну і довгострокову перспективу;
- г) визначення змісту та методів правового виховання населення і підвищення його правової культури [13, с. 22].

Висновки. Таким чином, враховуючи наведене вище, до системи завдань кримінально-виконавчої політики України пропонуємо віднести такі завдання:

- 1) визначення видів суспільних відносин, які підлягають правовому регулюванню у процесі виконання-відбування покарань;
- 2) визначення правового статусу суб'єктів та інших учасників кримінально-виконавчих відносин;
- 3) удосконалення діяльності кримінально-виконавчої системи шляхом її оптимізації;
- 4) удосконалення механізмів та порядку виконання-відбування покарань з метою виправлення та ресоціалізації засуджених, а також з метою запобігання вчинення засудженими нових злочинів;
- 5) удосконалення порядку звільнення від відбування покарання, надання допомоги особам, які звільнені від відбування покарання, а також порядку контролю і нагляду за ними;
- 6) посилення взаємодії кримінально-виконавчої системи з іншими органами та установами, які беруть участь у боротьбі зі

злочинністю, у тому числі з інститутами громадянського суспільства.

1. Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2009. – 1008 с.
2. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми. – К.: Атіка, 2005. – 332 с.
3. Фріс П. Л. Політика у сфері боротьби зі злочинністю (загальні питання) // Політика у сфері боротьби зі злочинністю України: теоретичні та прикладні проблеми : монографія / за заг. ред. проф. П. Л. Фріса та проф. В. Б. Харченка. – Івано-Франківськ – Харків, 2016. – С. 10-24.
4. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08. / Фріс Павло Львович. – К., 2005. – 440 с.
5. Загурський О. Б. Кримінальна процесуальна політика України: історико-правовий аспект: монографія / О. Б. Загурський. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2014. – 215 с.
6. Василевич В. В. Доктринальні засади кримінологічної політики України // Політика у сфері боротьби зі злочинністю України: теоретичні та прикладні проблеми : монографія / за заг. ред. проф. П. Л. Фріса та проф. В. Б. Харченка. – Івано-Франківськ – Харків, 2016. – С. 118-143.
7. Фріс П. Л. До питання про зміст кримінально-виконавчої політики / П. Л. Фріс // Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 27 листоп. 2015 р.) – К.: Ін-т крим.-викон. служби, 2015. – С. 230-235.
8. Загурський О. Б. Взаємозв'язок кримінально-процесуальної та кримінально-виконавчої політики України / О. Б. Загурський // Вісник Харківського університету внутрішніх справ. – 2011. – № 4. – С. 28-35.
9. Стручков Н. А. Советская исправительно-трудовая политика и ее роль в борьбе с преступностью. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1970. – 271 с.
10. Демидова О. В. Определение целей и принципов уголовно-исполнительной политики с учетом международных стандартов / О. В. Демидова // Уголовно-исполнительная система: право, экономика, управление. – 2010. – № 5. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до док.: <http://www.center-bereg.ru/o2787.html>

11. Яцишин М. М. *Історико-правові засади кримінально-виконавчої політики України: монографія* / М. М. Яцишин. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 440 с.
12. *Уголовно-исполнительное право : учебник для вузов. – 2-е изд., перераб. и доп. / отв. ред. А. С. Михлин. – М.: Высшее образование, 2008. – 422 с. – (Основы наук).*
13. *Кримінально-виконавче право України. Загальна та Особлива частини : підручник* / О. М. Литвинов, А. Х. Степанюк, І. С. Яковець, К. А. Автухов, А. П. Гель, С. В. Лосич, Є. С. Назимко; за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Литвинова та д.ю.н., проф. А. Х. Степанюка. – К.: ВД «Дакор», 2015. – 632 с.
14. *Перминов О. Г. Современные проблемы уголовной и уголовно-исполнительной политики* / О. Г. Перминов [Электронный ресурс]. – Режим доступу до док.: <http://www.k-press.ru/bh/2003/2/perminov/perminov.asp>
15. Богатирьов І. Г., Галінський О. І. *Теоретичні та практичні питання кримінально-виконавчої політики у сфері виконання покарань* / І. Г. Богатирьов, О. І. Галінський // *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 4 (46). – С. 129-136.*
16. *Кондратішина В. В. Кримінально-виконавча політика України: формування та реалізація: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08. / Кондратішина Вікторія Вікторівна. – Львів, 2009. – 275 с.*
17. *Кутєпов М. Ю. Щодо визначення кола завдань кримінально-виконавчої політики України* / М. Ю. Кутєпов // *Юридичний науковий електронний журнал. – 2014. – № 6. – С. 158-160.*

Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Завдання кримінально-виконавчої політики України

У статті розглядається питання завдань кримінально-виконавчої політики України. Аналізуються погляди вчених з приводу системи таких завдань. Досліджуються взаємозв'язки завдань кримінально-виконавчої політики із завданнями та цілями інших елементів політики у сфері боротьби зі злочинністю.

Ключові слова: мета політики у сфері боротьби зі злочинністю, завдання кримінально-виконавчої політики, цілі кримінально-виконавчої політики, завдання кримінально-виконавчого законодавства.

Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Задачи уголовно-исполнительной политики Украины

В статье рассматривается вопрос задач уголовно-исполнительной политики Украины. Анализируются взгляды ученых по поводу системы таких задач. Ис-

следуются взаимосвязи задач уголовно-исполнительной политики с задачами и целями других элементов политики в сфере борьбы с преступностью.

Ключевые слова: цель политики в сфере борьбы с преступностью, задачи уголовно-исполнительной политики, цели уголовно-исполнительной политики, задачи уголовно-исполнительного законодательства.

Kernyakevych-Tanasychuk Y.V. Tasks of the penal policy of Ukraine

Dictionary of Modern Ukrainian language the term «task» is defined as: firstly, the planned scope of work; order to do some work orders; attitude; second, what they want to achieve in their work, work, etc.; purpose, plan and so on. Thus, in order to understand something that one aspires; goal. Despite quite synonymous concepts interpretation task and purpose, between them there is a significant difference.

The aim of policy in the fight against crime Ukraine, part of which is a penal policy is reducing crime in the state. And by implementing systems specific problems facing each element of the policy in the fight against crime, it is possible to achieve the above objectives policies. That tasks are the agents that lead to achievement.

It seems reasonable taking as a basis the classification tasks of the penal policy approach common law (law) policy has the following objectives which are specified for different areas of law: a) determining the kinds of social relations that are subject to legal regulation; b) determining the methods of legal regulation of the kinds of social relations; c) development of optimal systems of law making and enforcement activities of state bodies on the current and long term; d) determining the content and methods of legal education of the population and increase its legal culture.

For these reasons, the system of the tasks of the penal policy of Ukraine offer include the following tasks:

1) determining the types of social relations that are subject to legal regulation in the execution of punishment;

2) determining of legal status of participants and other penal relations;

3) improving of the penitentiary system through its optimization;

4) improving mechanisms and procedures, penal execution in order to correct and resocialization of prisoners and to prevent convicted of committing new crimes;

5) improving of the procedure exemption from punishment, assistance to persons released from punishment and order monitoring and supervision;

6) strengthening management of the penitentiary system with other bodies and institutions involved in the fight against crime, including the institutions of civil society

Keywords: the objective of the policy in the fight against crime, the tasks of penal policy, the goals of penal policy, the task of penal legislation.